

אאיר הר-ציון האיש

מאת משה נתן

אבל היא אינה חוזרת בשלום. השניים מגיעים לוואדי המוביל לירושלים, נחים ומדליקים מדורה. לפתע קורעת את האוויר יריה, המגלגלת הד אימתני, שנשבר בין צוקי הוואדי.

השניים תופסים מחסה מאחורי סלע ומשיבים אש. הוא — בסטן שבידו, והיא — ברובה האמריקאי החצי אוטומטי. ששאלה ממאיר, הבדווים מסתדרים בראש הצוקים בחצי גורן, יורים בלי הפסק והורגים את עודד. גם שושנה נפצעת קשה, אבל היא ממשיכה לירות בגבורה, עד שאוזלת התחושה. אז היא זורקת רימון, כמוצא אחרון, ונקרעת לגזרים על ידי אש אוטומטית. כשמתקרבת כנופיית השודדים הבדווים לגופה, הם מגלים לתרפתם כי ניהלו קרב של רבים נגד נערה.

הידיעה על מות שושנה היא, אולי, המכה המכאיבה ביותר שהונחתה על מאיר הר-ציון. האחות האהובה מכל, הידידה הקרובה מכל, מחזרת בשק דואר מרוסקת כולה. מספרים כי בזמן ההלוויה נטסס הקבורה נעדר מאיר משורת האבלים. מי ידע את עוצמת הכאב והצער שחש באותם רגעים? הוא לא יכול להתחלק ביסוריו עם אחרים. לכן יחכה שעה ארוכה, עד שכל האבלים יעזבו את המקום. אז הוא עולה לקבר, שזה עתה סתמו עליו את הגולל, ומתייחד לבד עם האחות המתה. אין הוא בוכה, רק עומד ושותק כאבן בתוך דממת המוות, ונקיים בו באותה שעה בארות קדומים ואפלים של צער וחרון בוצר.

ביום ה-30 לרצח האחות לא יכול היה מאיר להשתתף באזכרה. את הזעם, את הכאב ואת האהבה הגדולה לאחות, שלא תחזור לעולם, הוא מטביע בשיר:

ונדם המדבר ושקטו בין צוקי
שבדיו של ההד הרועם.
אנקת האוחזים כבר פשטה ברחוב
וילל התנים יענם.
כבר הליל עוטף אוהלי הקידה,
עוממות הסדורות בין פתחים.
ורדמו שוכניהם, הן הכל כבר נגמרו,
כבר סיימו מלאכתם מרצחים.
ובגיא האפל בפינה חשוכה,
בתוך גל אבנים הדומם,
שם סמונה את ילדה, שם מצאת מנוחה
ושקט מבטן וחולסם...
ושקט מבטן יען כי את
לא ידעת המבט האחר.
האויב הוא אדם — ככה אמרת,
ככה, פשוט, לא יותר...
לא אבנה לך, אחות, מי כמוך שידעת
מה יפה היא דרכך בה הלכת
בת חורין, איתנה, האמנת ויצאתה
לאחוב את הארץ שלך.

לא עוברים חדשים רבים, ומאיר חוזר לצבא ולמבצעים חדשים.

זחילה במעלה ההר

ב 1955 יוצא מאיר הר-ציון לפעולת כינרת, שתהפוך לגולת הכותרת של כל מבצעי הצבאים, ותזכה אותו בציון לשבח. הפעולה בכלל היא אחד המבצעים הגדולים ביותר של צה"ל באותה תקופה.

לפני הפעולה נאספים הקצינים שיעמדו בראש זרועות המבצע, ומקבלים את הפקודות האחרונות לפני היציאה. על הר-ציון מוטל כיבוש ארבעת מוצבי מיתחם קורסי, הניצבים מול חוף הכינרת ממש. מאיר מקבל קבוצת צנחנים תחת פיקודו, ומחליט לבנות את ההתקפות על הפתעה. לשם כך, הוא מחלק את אנשיו לארבע קבוצות, הצריכות להתקוף בעת ובעונה אחת. לעצמו הוא שומר את התקפת המוצב המרכזי, הקשה ביותר לפיצוץ.

כשפורש מאיר את תכניתו לפני מפקדיו, הוא נתקל בקיר של שתיקה: התכנית מסוכנת מדי, וכיון שהיא בנויה כולה על הפתעה, עלולה היתגלות מקרית לשבש את הקרב כולו. את המצב מציל גם הפעם, כתמיד, אריק שרון, המאמין ביכולת התכנון של "הר", ועוד יותר בכושרו לבצע את תוכניתו.

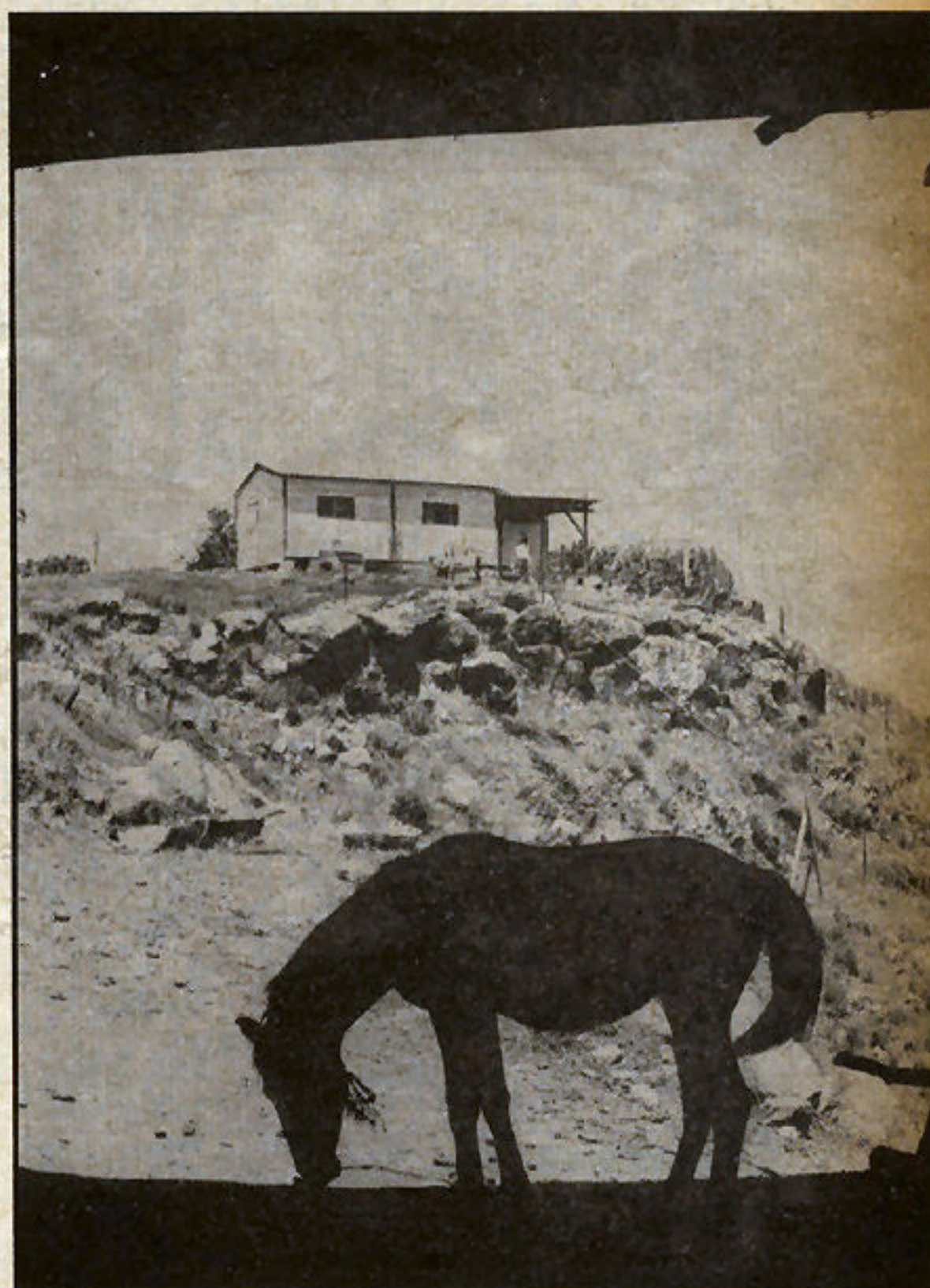
בשעות המוקדמות של הלילה יוצא, "הר" עם אנשיו, ומוביל אותם באיגוף עמוק אל תוך שטח האויב. החיילים צועדים אחריו שקטים, ודממה קשה סביבם — אותה דממה מיתחות מורטת עצבים של טרם קרב. "הר" מכיר את השטח על בוריו, ומגויס את אנשיו בבטחון, כשמאחוריו בוחקים אורות עין-גדי, ומלפניו אפלה סמיכה וערפל מאיים. בשעה שמונה בערך מגיע מאיר עם אנשיו להר תלול, ומתחיל לטפס בהירות במדרון החלק. לאחר מאמצים רבים עולים האנשים, בזחילה על ארבע, כשהם נאחזים בזויו ההר בכל כוחם, כדי לא להתחלק ולהתדרדר.

כשהחבורה מגיעה סמוך לפילבוקס, הניצב מימין למוצב הראשון, קורא מאיר לכיתת חיילים, ומחלק את פקודותיו האחרונות. הוא עושה כך גם ליד העמדה השנייה, ליד העמדה השלישית, ואל הרביעית הוא מטפס בעצמו, כשמאחוריו חמישה-עשר איש. המוצב המרכזי מתרומם כגוש אפל ומלא מזימות. הצעידה אליו נעשית בשקט, והמתרחקות מגיעה לשיאה. פטרולים סוריים יוצאים ונכנסים, וכל תזווה קטנה עלולה להרוס את כל הפעולה. מאיר פוקד על אנשיו להשתטח, ולזחול באיטיות מורטת-עצבים לעבר גדר המוצב. הזחילה הקשה נמשכת דקות ארוכות-ארוכות, שהופכות לשעות, לימים. הזמן כמו קופא, והמתרחקות הדרוכה ממש קשה מנשוא.

"אין נפגעים. יש שבויים. יש שדד"

ר בע שעה לפני שעת האפס — מתקרבים החבלנים לגדר ומתחילים במלאכתם, כשלפתע מפליט מישור מרוב התרגשות, כדור, ומדליק ללא עת את אש הקרב. עתה, כשאבד כל אפקט ההפתעה, לא נותר אלא לשמור על קור-רוח ולבצע הכל כמתוכנן במהירות הבזק. כיון שהחבלנים אינם מספיקים להתור את הגדר בזמן, פוקד מאיר להשלים את המלאכה תחת חיפוי אש. מיד לאחר מכן מסתערים הצנחנים פנימה, מונקים במהירות לתוך הבנין ואל התעלות, כשהסורים מגסים לתפוס עמדות.

"הר" עצמו דוהר לתוך הבנין המרכזי, ופורץ כרוח סערה לחדר הקצינים. כאן הוא מוצא קצין וסמל משחקים בקלפים. השניים מספיקים לשליף אקדחים, אך שניה לפני שהם לוחצים על ההדק מרסק אותם רימונו של "הר".

הצריף על הר הרדחות, שנחרף בינתיים, וצללית הסוס שלמרנגלותיו, באור הבוקר.

ל אחוזה שהקים מאיר הר-ציון בראש הר הרדחות קרא, "אחוזה שושנה". "אחוזה" — לזכר הילדות בעין-חרוד; "שושנה" — כגל-עד לאחות הצעירה, שנרצחה על-ידי שודדים בדווים בראשית שנת 1955. ועולה מפרשה עקיפת-דם זו הד-קדומים של בלדות עתוקות, בהן האהבה עזה כמוות והנקמה קשה משאול: בהן משלמים בעין תחת עין ובחיים תחת חיים.

תחילה מפרדים ההורים בין מאיר ובין שושנה. הוא נשאר בעין-חרוד יחד עם אביו, ושושנה הולכת עם אמה לבית-אלפא. אבל למרות הפרדה, נקשר קשר פנימי עמוק בין האח והאחות. היא אוהבת ומעריצה אותו והוא מוצא בה את השותף האמיתי היחיד בחייו.

הימים חולפים ושושנה הופכת כלי ביד היוצר — מאיר. הוא מטביע עליה את חותמו, מלמד אותה לאהוב את מרחבי המדבר, מצוקי הפרא רבי ההוד והאימה, את ההליכה בכל שביל ושביל בארץ הזאת, את הסיפוק שבנצחון. שושנה עורגה נערה קטנה — ילדה בעצם, אבל היא כבר שותפת גדולה להרפתקאותיו המסוכנות של האח. כמוהו היא אוהבת את ההתבודדות במדבר, כמוהו היא נמשכת לדרכים, להעזה, לאהבה הטבע ולתמורות האמיצה איתו. ארבע כפות רגלים — שלו ושלה — ידרכו בכל משבצת ומשבצת על מפת הארץ, ואפילו עד כלא סוריה יגיעו — גם הפעם כתמיד: יחדיו.

המכה המכאיבה ביותר

ב אחד מימי ראשית שנת 1955 יוצאת שושנה עם חברה עודד לטיול גדול בעין-גדי, מצדה וסביבתה. "אני יוצאת לטיול", היא אומרת בבית לפני פרידתה מן האם. "יהיה זה הטיול האחרון שלי לפני גיוסי לצבא. בצה"ל לא יהיה לי חופש תנועה כמשך שנתיים, על כן הייתי רוצה להשתעשע בפעם האחרונה. אם אחזור בשלום אהיה חיולת טובה".

והאגדה

כשהוא יוצא החוצה, כבר הושלמה כל המלאכה: היריות נפסקות, התעלות טוהרו, ומרחוק נשמע רעם אדיר של התפוצצות, המבשר כי גם התכר'ה מן המוצבים האחרים משלימים את מבצעם כראוי. בינתיים מתחילים להתרכז בשטח שבעה-עשר שבויים מורמי ידיים, וערמות של רובים, מק"בים, בזוקות וארגוני תחמושת שנלקחו כשלל. כשלא מושג, בינתיים, הקשר עם החוליות האחרות, מזנק מאיר למוצבים השכנים. בכל מוצב הוא מקבל אותה תשובה: „אין נפגעים, יש שבויים, יש שלל“.

הוא חוזר למוצבו, ורואה כי בתתיים פרצו את הדרך קומנדקרים ישראלים, והחבלנים, בראשותו של ירמי בורדנוב מפוצצים את העמדות. הרגשה נפלאה של נצחון פושטת בעורקים, וסיפוק מסחרר את הראש. ארבעת המוצבים כורעים מובסים לרגלי של מאיר.

אחרי פעולה כינרת ממשיך מאיר הר-ציון את סיוריו ואת פעולות התגמול, המצטרפות לרשימה המפוארת של הפשיטות בנחליו, חברון, כונתילה, סבחה, ניצנה, חאן-יוניס ועוד. ייקצר המקום מלתאר את כל הפעולות, את כל הפשיטות ואת כל הסיורים, שכל אחד מהם הוא פרק בפני עצמו בהיסטוריה של אותה תקופה נסערת. בכל פעולה מזנק מאיר תמיד ראשון, וקונה לו שם של חייל, שאין שני לו בצה"ל. „הוא אחד האנשים האמיצים ביותר שהכרתי מעודי“, אומר עליו ירדן. „הוא לא רק לוחם נועז“, מוסיף מפקדו אריק, „אלא גם חייל פיקה, שניתן בתפיסה טאקטית וצאת מן הכלל“.

המניע האנושי ורוח התקופה

כ שאתה חוזר ומתבונן בתחנות חייו של מאיר, החל מן העליות לגלבוע, דרך הפשיטות לחברון, כונתילה, סבחה ואל-ראחוה, בואך לראש הכאוכאב, נחשף לפניך חוט-שני, העובר בכל תחנה ותחנה, ומפעיל בה את הר-ציון כגנראטור.

מהו הגנראטור הפנימי של „הר“? מה דחף אותו לעשות מעשי גבורה ואומץ אנדיים ממש? מה הפעיל אותו? מה היה המטרה בחייו? „יתכן, שהמטרה האמיתית“, הוא כותב בפרק מוכרונותיו, „היא שוב לשוב של חייל, שאין שני לו בצה"ל“. „הוא אחד בסכנות, להתור לקראת מטרה רחוקה וקשה, לעמוד במבחן — ולנצח. להתגבר על העומד לפניו, להגיע לבסוף לאותה הרגשה עילאית של נצחון. למה? לא ברור. משהו בפנים לוחץ לעשות זאת. משהו שקשה לעמוד על מהותו. זהו זה“. עד כאן המניע האנושי. אבל האם יכולים רק המניעים הפנימיים, הסובייקטיביים, להסביר את דמותו המיוחדת במינה של „הר“?

„שני צדדים בחיי כל אדם“, אומר טולסטוי במלחמה ושלום, „החיים הפרטיים, שהם חופשיים יותר ככל שענייניהם מופשטים יותר, וחיים של כוחות האיתנים, חיי נחיל, אשר בהם מגשים האדם על כורחו, שלא מדעתו, את חוקי התקופה שנוכחו לה מראש. האדם חי בהכרח למען עצמו, אך שלא-בהכרח הוא משמש את אחת הטטרות ההיסטוריות, האנושיות, הכלליות“.

אם צודק טולסטוי, הרי שגם את דמותו ואת מעשיו של הר-ציון יש להבין לא רק על-ידי חיפוש אחר המוטיבציה הפנימית שלו כפי שהיא הבינה, אלא על-ידי הבנת רקע התקופה שהצמיחה אנשים כמותו, או יותר נכון — נתנה להם את מלוא ההודמנות להפעיל את יגוננו בהם.

„בכוחנו לקבוע דדמנו מחיר“

ה תקופה בה הגיע „הר“ לשיא כושרו ויכולתו תירשם בהיסטוריה הישראלית כ„תקופת פעולות התגמול“. באותם שנים 1954 עד 1956, הגיעה המתיחות ביחסים עם הערבים לשיאים חדשים, והביאה בעקבותיה גל של רציחות ומעשי שוד. על צה"ל — כפי שהסביר זאת באותם ימים הרמטכ"ל-דאז משה דיין — הוטלה משימה חד-משמעית: לעשות מאמץ עליון, כדי להבטיח חיי שלום ותנאי עבודה תקינים בישובי הגבול.

לקבוע כללי מותר ואסור ביחסים בין ארצות ערב ובינינו. לשכנע את הערבים, שהתכנית להשמדת ישראל היא בלתי-ריאלית. פעולות ההסתננות, השוד והרצח נעשו הן על ידי חיילים שנשלחו במתכונן והן על-ידי כנופיות חבלה שלא הוענשו על ידי שלטונות ארצם. על כן הוטל על כוחותינו להוכיח לשלטונות הערבים, כי רציחות של יהודים וגניבות יביאו לפעולות תגמול ויגרמו לצבאותיהם אבידות קשות. „היה בכוחנו לקבוע דדמנו מחיר“, אמר אז משה דיין, „שלא יהא כדאי לשוב הערבי, לצבא הערבי ולממשלות הערביות, לשלמו“. כל פעולה ופעולה היתה צריכה כמו כן להוכיח לציבור ולצבא הערבי, את עליונותו של צה"ל וכי החייל הישראלי אינו מנוצח בקרב. לכן חייבות היו פעולות התגמול להתבצע במאמץ עליון, באופן מושלם, כי כל תבוסה וכל כשלון קטן היו עשויים להתפרש כחולשה, המאפשרת את השמדת ישראל.

משימת התגמול הגדולה הזאת, שהיתה למעשה עידיית תפקידיו של צה"ל באותה מאיר הר-ציון וחבריו, בתקופת פעולות התגמול, באחד ממפגשיהם על כרעי כנש.

תקופה, הוטלה גם על יחידת קומנדו קטנה של צנחנים, שבראשה נבחר לעמוד, כאמור, סא"ל אריאל (אריק) שרון. אריק פתח תקופה חדשה בחיי הצנחנים, שהיו עד כה בעיקר חייל ייצוג.

הוא יצא בעצמו לחפש את אנשיו כי ידע, שעליו לבחור בחורים מיוחדים ובעלי כושר ביצוע בלתי-רגיל. אריק לא היסס לצאת למשקים, לבתים פרטיים ולמחנות צבא, כדי לאסוף אחד אחד את הטיפוסים המיוחדים, עליהם שמע פה ושם. הוא גיהל שיתות עם חיילים, שיכנע הורים ובני משפחה, המריץ, הלהיב, ואסף לבסוף את בחירי הבחורים. כך הגיע, כאמור, גם אל הר-ציון, שהיה בין הראשונים שהצטרפו ליחידת הקומנדו שלו.

לוחם למופת, לא חייל למופת

א כולם היו חיילים מופתיים במובן השגורני של המלה, אבל כולם היו לוחמים למופת. בספר הזכרון על ירמי בורדנוב, שנפל בפעולת התגמול על קלקיליה, כותב אריק: „כך נפל ירמי, לוחם למופת. לוחם למופת — אמרתי, ולא אמרתי חייל למופת. ירמי לא היה יכול להימצא במסגרת צבאית סדירה, הוא לא קורץ מחומר מתאים לצבא קבע ממושמע, לא היה מסוגל לקבל מרות, כל מרות, ולמלא כל תפקיד שהוטל עליו. צמא-עלילות ביקש להילחם. כלוחם, זכה לרגעים של התרוממות רוח גדולה, ומהם שאב סיפוק ועידוד לימים רבים“.

ככל שאישיותו של הר-ציון שונה באופן קוטבי מזו של ירמי, ההבחנה הזאת של אריק בין „הלוחם המופתי“ ל„חייל המופתי“ נכונה לגבי שניהם. אלמלא צרוף המקרים הגורלי, יכול היה הר-ציון לגמור את שירותו הצבאי, מבלי שיוכה להעפיל אל אותם שיאים של אומץ-לב וגבורה.

לכן יש לזקוף את מעשיו הבלתי רגילים לא רק לזכות אישיותו המיוחדת, אלא גם לזכות האווירה המיוחדת של אותם הימים ולזכות אישיותו של אריק, אשר יצר אווירה ששימשה קרקע פורייה לעלייתו של דמויות כ„הר“ וכירמי. בחורים אלה לא יכלו מטבע ברייתם להסתגל למרות והתקשו מאד להשתבץ במסגרת קבועה ונוקשה. ובכל זאת — בזכות חופש הפעולה וההבנה שניתנו להם על-ידי מפקדם — נעשו בשעות קרב לאנשים אחראיים. עליהם, ידעו כולם, אפשר תמיד לסמוך.

על מאיר קשה היה לפקד. ביומנו התלונן לא פעם על הקושי „להיות תמיד בשורה מרגיזה“. גם לאחר שנים נשאר כזה — מספרים כי אפילו כשהיה צפוע אנוש בתל-השומר, ניסה לרפא את עצמו בעזרת הרגילים עצמאיים ולא בעזרת ההוראות של הרופאים. איש כמוהו לא יכול היה להפעיל את האנרגיה הגדולה שהיתה אצורה בו במסגרת קובנציונלית. לכן מצא את מקומו אצל אריק אשר הבין ללב אנשיו המיוחדים. כי אנשים כמוהו נבחנו לא על-פי מידת צחצוחם, אלא על-פי סטנדרטים גבוהים של אומץ לב וכושר לחימה בעת קרב.

במשך הזמן התברר, שטביעת עינו לא הכויבה. הבחורים התגלו אחד-אחד כאנשים מובחרים, הראויים לאמון שניתן בהם. סופפו, ירמי, גוליבר ועובד לדייונסקי ז"ל, ויבדלו לחיים — חיים גיבלי, ישי צימרון, ד"ר אנקילביץ ומעל כולם הר-ציון היו רק חלק מעמדה השדרה החזק, עליו בנה אריק את חבורת הצנחנים, שהועמד בינתיים בראשה.

בקרב חבורת לוחמים זו נוצרה אווירה מיוחדת בתידה, אווירה שהיתה קרקע פעולתו של הר-ציון. אריק ידע להלהיב את בחוריו, וליצור אותו מתח חשמלי, המביא אנשים לדרוש מעצמם מכסימום של אימון, מכסימום של מאמצים, וכדי להשיג זאת הדליק את אנשיו בערנותו ודריכותו. הבחורים ידעו, שהיום או מחר ידרשו לצאת ולשמור על השקט בגבולות, או להשיב מכה תחת מכה. הם היו מוכנים כל רגע לזנק ולהנחית את מהלומת-הנגד.

סופאפו ככה כילד

ת וך כדי הפעולות, ניתן לכל אחד ואחד מן החברים להוכיח מה-הוא ומי-הוא, והבלתי רצויים היו מנופים מיד, ומסולקים ללא רחמים. בתקופה זו החל הר-ציון לבצע אותם מעשי גבורה, בהם קנה את עולמו. הוא עלה על כולם במעשיו, אך גם האחרים לא פוגרו. הם היו מוכנים לעשות את הכל, ובלבד שיוכח לצאת עם החוליה הלווחת. העונש החמור ביותר בשביל חייל היה להישאר בעורף, שעה שחבריו יצאו לקרב. „כשהמפקד היה אומר למישהו, אתה לא יוצא“, מעיד חייל מן היחידה, „האיש היה נשבר. בית סוהר היה כאין וכאפס לעומת עונש זה. הכל התפוצץ לצאת לפעולה, לבצע. כל אחד ביקש את התפקיד הקשה ביותר, המסוכן ביותר והמסובך ביותר. כל אחד רצה להוכיח את עצמו“.

כשהלכה היחידה ונעשתה פירמה מפורסמת של אומץ לב, הצטרפו אליה בני משקים וקיבוצים, שהיו מוכנים לא פעם לשרת כטוראים, למרות היותם בוגרי קורסים, שהקנו להם דרגות גבוהות יותר. גולת הכותרת של היחידה היתה הסיירת, בפיקודו של הר-ציון, עליה הוטלו המשימות הקשות ביותר, לקנאתן של היחידות האחרות. אולי אנו נוטים, ממרחק הזמן, להביט על הכל בנוסטלגיה מתוקה ולשכוח חולשות שהיו אז כבכל מקום ובכל תקופה. אבל דוקא הטובים והנועזים, הם אלה שנתנו את הטון.

סיפרתי כבר על סופאפו, אותו מפקד אמיץ ונוקשה, שפרץ פעם בבכי כילד, כאשר הודיע לו אריק שמישהו אחר ישתתף במקומו בפעולה. וסופר גם בסדרה זו, סיפורו של גיבלי, שקרא על רצה יהודי ברעננה, בעומדו ליד מיטת אביו הגוסס, ולא היסס לעזוב את האב, כדי לשוב ליחידה ולהצטרף לפעולת התגמול. כשהגיע גיבלי לבסיס התברר לו, שכבר נקבעו האנשים שיצאו לפעולה. הוא עמד עם דמעות בעיניו והתחנן, שיצורפו אותו ליוצאים. אריק סירב, אבל לבסוף התרכך, נעתר להפצרות ואמר: „טוב, נצרך אותך ליחידה, אבל בתנאי שתתווך חי“. גיבלי חזר כידוע חי, אבל רק אחרי ארבעה חדשים של עינויים בשבי האויב.

גיבלי וסופאפו לא היו יחידים. במשך הימים התלכדו כל הבחורים כאגרוף, והחלו לגלות מחירים נדירים של אומץ, אחוות לוחמים, רעות וידידות עמוקה. כל אחד השתדל

בעבודת החווה, מסייעים מדי פעם לפעם ידידים. מימין: כותב הכתבה, גיבלי והר-ציון.

